

**Методичні рекомендації
щодо організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді
в умовах загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів**

Ніна Яременко,
завідуюча навчально-методичним
кабінетом виховної роботи КОШОПК, канд.
пед. наук
Юлія Устич, методист навчально-
методичного кабінету виховної роботи

Відповідно до Конституції України, Законів України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", Указів Президента України "Про Національну доктрину розвитку освіти" (№347 від 17.04.2002 р.), "Про Концепцію допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді" (№948 від 25.10.2002 р.) Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства" (№1697 від 15.09.1999 р.) одним із пріоритетних завдань освіти є патріотичне виховання молодих поколінь.

Метою патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві.

Мети патріотичного виховання можна досягти шляхом реалізації таких виховних завдань:

утвердження в почуттях особистості патріотичних цінностей, поваги до культурного та історичного минулого України;

виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;

підвищення престижу військової служби як виду державної служби, культивування ставлення до солдата як до державного службовця;

визнання й забезпечення в реальному житті прав дитини як найвищої цінності держави і суспільства;

усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

формування етнічної та національної самосвідомості, любові до рідної землі, держави, родини, народу; визнання духовної єдності населення усіх регіонів України, спільності культурної спадщини та майбутнього;

формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови як духовного коду нації.

Зміст героїко-патріотичного виховання передбачає глибоке розуміння природи учнів, їх індивідуальних рис і можливостей, повагу до особистості дитини, турботу про її гармонійний розвиток, встановлення взаємин співробітництва у навчально-виховному процесі.

Патріотичне виховання молоді здійснюється за такими напрямками:

державний — базується на забезпеченні державою системи героїко-патріотичного та патріотичного виховання;

соціальний — ґрунтується на вивченні норм моралі, їх дотриманні, орієнтований на усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей та інтересів, виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови, звичаїв і традицій українського народу;

військовий — передбачає вивчення військової історії України, переможних битв Радянської Армії, основних зразків техніки і озброєння Збройних Сил України, набуття початкових навичок користування ними, підвищення фізичної загартованості в інтересах підготовки до захисту Вітчизни;

психолого-педагогічний — ґрунтується на вивченні психологічних особливостей молоді, урахуванні їх у процесі підготовки юнаків до військової служби, проведенні методичної роботи з узагальнення та поширення передового досвіду героїко-патріотичного виховання, вдосконаленні форм і напрямів цієї діяльності;

правовий — передбачає формування глибоких правових знань, прищеплення високої правової культури.

Складний процес героїко-патріотичного виховання здійснюється за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей вихованців з урахуванням основних напрямів діяльності школярів. Основними формами патріотичного виховання школярів є:

інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, "філософський стіл", "відкрита кафедра", інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, "жива газета", створення книг, альманахів);

діяльнісно-практичні (творчі групи, осередки, екскурсії, свята, театр-експромт, ігри-драматизації, огляди-конкурси, олімпіади);

інтегративні (шкільні клуби, фестивалі, асамблеї, гуртки);

діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування);

індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо);

наочні (шкільні музеї, кімнати, зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо).

У процесі організації патріотичного виховання рекомендується дотримуватись таких принципів:

- національної спрямованості – передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливе ставлення до його культури;

- гуманізації виховного процесу – вихователь зосереджує увагу на дитині як вищій цінності, враховує її вікові та індивідуальні особливості й можливості, не форсує її розвитку, спонукає до самостійності, задовольняє базові потреби дитини, виробляє індивідуальну програму її розвитку, стимулює свідоме ставлення до своєї поведінки, діяльності, патріотичних цінностей;

- самоактивності і саморегуляції – сприяє розвитку у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; поступово виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

- культуровідповідності – передбачає єдність патріотичного виховання з історією та культурою народу, його мовою, народними традиціями та звичаями, які забезпечують духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь;

- полікультурності – інтегрованість української культури у європейський та світовий простір, створення для цього необхідних

передумов: формування у дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до культури, мистецтва, вірування інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

· соціальної відповідності – обумовлює необхідність узгодженості змісту і методів патріотичного виховання реальній соціальній ситуації, в якій організовується виховний процес.

Ефективність патріотичного виховання в позакласній діяльності значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, методів та форм його організації. Пріоритетну роль доцільно відводити активним методам, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємодії, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів відносять: соціально-проектну діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціограму, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху, аналіз конфліктів та моделей стилів поведінки.

З метою організації патріотичного виховання учнівської та студентської молоді в умовах загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів рекомендуємо:

проводити лекції, бесіди ("Я – громадянин-патріот незалежної держави України", "Пам'яті вдячні нащадки", "Моя рідна Україна", "Знати і поважати Герб своєї Вітчизни, її прапор і гімн", "Наша вітчизна – Україна", "Державна символіка Батьківщини", "Твої права і обов'язки", "Патріотизм – нагальна потреба України", "Моя земля – земля моїх предків", "Україно, матінко моя", "Символи України", "І синє небо, і жовте колосся", "Народні символи", тощо); семінари, «круглі столи», конференції ("У пам'яті світ врятований", "Утверджувати ідеали культури миру – служити миру", "Люблю я свій народ – ціную його звичаї"); уроки пам'яті ("Їх славні імена в літописі Великої Вітчизняної", "Зростаємо громадянами-патріотами землі, що Україною зветься", "Наша вулиця носить ім'я героя війни", "Бойові нагороди воїнів, полководців, які визволяли Україну від нацистів"); організувати екскурсії до музеїв військових частин, установ, підприємств, вищих навчальних закладів, зустрічі з ветеранами війни, праці та військової служби, походи по місцях бойової слави, пошукову роботу, участь у роботі клубів та гуртків патріотичного спрямування; акції з метою упорядкування меморіальних комплексів, пам'ятників, братських могил, інших поховань захисників Вітчизни; години спілкування ("Я – громадянин і патріот держави", "Я – українець!", "Можна все на світі вибирати синові, вибрати не можна тільки Батьківщину!");

залучати дитячі і молодіжні громадські організації до соціального становлення дітей і молоді, розвитку духовності та зміцнення моральних засад, виховання любові та поваги до історії свого народу;

налагодити співпрацю з органами виконавчої влади, громадськими організаціями, закладами культури і освіти щодо героїко-патріотичного виховання учнівської молоді, пропаганди кращих здобутків українського суспільства, виховання почуття гордості громадян за свою Батьківщину;

сприяти створенню військово-патріотичних об'єднань, клубів та гуртків за інтересами, молодіжних та дитячих центрів творчості, фізкультурно-спортивних та туристських клубів і підтримки їх роботи.

У дошкільному та молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї; родини, дитячого угруповання; як учня, жителя міста чи села; виховувати у неї любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій.

У підлітковому віці виховується духовно осмислений, рефлексивний патріотизм, який поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав та свобод.

У старшому шкільному віці пріоритетними рисами ціннісного ставлення до Батьківщини є відповідальність і дієвість. Старшокласники не лише ідентифікують себе з українським народом, але прагнуть жити в Україні, пов'язати з нею свою долю, служити Вітчизні на шляху її становлення як суверенної і незалежної, демократичної, правової і соціальної держави; поважати Конституцію України і виконувати норми законів; бережно ставитися до етно - етичної культури народу України; володіти рідною та державною мовою; визнавати пріоритети прав людини, поважати свободу, демократію, справедливість.

Результатом патріотичного виховання має бути сформованість почуття патріотизму, яке означає прояв особистістю любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї належності до України, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини, досконале володіння українською мовою.